

Amigos istimados,

ant abertu, in custas dies, un'isportellu de sa sa limba sarda in Bolòtana. E pròpiu pagas dies a como sa Comuna at chertu amaniare un'addòviu pro faeddare de sa limba nostra. Sos traballos los at coordinados Giuanna Frantzisca Selis, responsàbile de s'isportellu. A pustis de sos saludos de su s'indigu e presidente de s'Unione de sas Comunas de su M'arghine Frantziscu Manconi, de s'assessore a sa cultura Fabritziu Tanchis, de su consigieri comunale D'Àvide Saba, sunt intervènnidos comente relatores, in cara de unu pùblicu numerosu e atentu, Sarvadore Solinas, Giuanna Frantzisca Piras, Giuanna Bosu, Bobore Bussa. So intervènnidu f'inas deo, cun una relata subra de sa limba sarda in s'usu giuridicu e amministrativu. M'agradat a bos nd'imbiare su testu.

A mègius bìdere.

Sarvadore Serra

Sa limba sarda in s'usu giuridicu-amministrativu

- 1) Nàschida de sa limba sarda iscrita
- 2) Sa Carta de Logu
- 3) Sa pèrdida de s'indipendèntzia
- 4) Sos annos setanta de su noighentos
- 5) Sa Limba Sarda Comuna
- 6) Unos cantos elementos de custa proposta
- 7) Unos cantos esèmpios de solutzione
- 8) Sa pràtica de sa limba iscrita

1) Nàschida de sa limba sarda iscrita

No ischimus de pretzisu cando est nàschida su limba sarda, est a nàrrere cando, dae sa base latina, s'est isvilupadu custu idioma nou chi si diferèntziat bene siat dae su latinu etotu, siat dae sas àteras limbas romanzas. Ischimus, però, in cale època istòrica est nàschida sa limba sarda iscrita.

In su 534, sas trupas de s'Imperadore de Oriente Giustinianu ant bintu sos Vàndalos, chi aiant invàdidu sa Sardigna, e duncas s'isula nostra est devènnida bizantina. Sos Bizantinos ant divididu sa Sardigna in distretos chi si naraiant mereie, guvernados dae unu iudex Provinciae chi istaiat in Càrali. Dae su 640 a su 732, sos Arabos ant ocupadu su Nord Africa, s'Ispagna e parte de sa Frantza. In su 827 ant cumintzadu a ocupare sa Sitzìlia. Non sunt resessidos mai a cunchistare sa Sardigna, chi però est abarrada isulada dae s'Impèriu bizantinu e s'est dèvida difèndere. Est tando chi su iudex Provinciae nch'at tramudadu sos poderes suos, tziviles e militares, a sos bator sustitutos suos de sas mereie de Càlari, Torres, Gaddura e Arborea, cumandados dae pessones chi, a fùrriu de su 900, sunt diventados Judiches de su Logu issoro. **Judiche, in sardu antigu, cheret nàrrere Re. Logu cheret nàrrere Regnu. Cada Judiche, tando, governaiat un'Istadu indipendente, superiorem non recognoscens .**

Est in custà època chi est essida a campu sa limba sarda iscrita. Antzis, su sardu fiat sa limba uffiziale de custos Istados. In sardu si iscriiant totu sos atos giuridicos. In sardu si iscriiant sos Condaghes, documentos de sas crèsias e de sos cumbentos. In sardu est iscritu su documentu giuridicu prus importante de s'època mèdia in Sardigna: sa **Carta de Logu de Arborea**.

2) Sa Carta de Logu

Sa Carta de Logu est unu cumplessu de normas e leges improntadas a su deretu romanu, bizantinu e cunsuetudinàriu, promulgadu da su giudice Marianu IV, chi at guvernadu su Regnu de Arborea dae su 1347 finas a s'annu de sa morte, su 1375, cando est intradu in parte sua su figiu Ugone III. Custu testu l'at integradu e cumpletadu sa figia de Marianu, **Eleonora de Bas Serra, giudichissa de Arborea dae su 1383 finas a su 1392**. Est istada issa che at ordinadu sa modifica o s'integratzione de unas cantas leges promulgadas dae su babbu, faghende su chi, in tèrmines giurìdicos modernos, si diat nàrrere Testu unicu. Custu testu ùnicu est istadu promulgadu in su **1392**. In s'ntesi, sa Carta de Logu de Arborea si presentat comente su resurtadu de s'unione de, a su mancu, tres testos diferentes: sa Carta de Logu de Marianu; su Còdiche rurale, un'àtera lege de Marianu; sas aggiuntas e sas revisiones de Eleonora. A pustis chi su Regnu de Arborea at pèrdidu s'indipendèntzia, sa valididade de sa Carta de Logu est istada cunfirmada dae Alfonso Il Magnanimo de Aragona, chi, in su **1421** l'at estesa a totu su chi si naraiat oramai *Regnum Sardiniae*. Custa lege est abarrada in vigore finas a su **1827**, cando Carlo Felice at promulgadu sas chi si naraiant “Leggi civili e criminali per Regno di Sardegna”.

Ma, bos chèrgio lèghere carchi riga de sa Carta de Logu.

Ordinamentos de fogu

De non ponni fogu infini assu tempus ordinadu

Volemus et ordinamus chi nexuna persona deppat ne pozzat ponni fogu infini a passada sa festa de Santa Maria chi est a dies ottu de Capudanni. E chi contra fagherit, paghit de machicia liras ventichimbi, ed ultra ciò paghit su dannu chi hat a fagher a cui hat a esser. E dae cussa die innantis ciascaduna persona pozzat ponni fogu a voluntadi sua, guardandosi pero non fazzat dannu a attiri. E si fagherit dannu, paghit pro machicia liras degghi ed issu dannu a cui ill'hat a haviri fattu.

Custa, in tèrmines modernos, est una “ordinanza antincendio”.

3) Sa pèrdida de s'indipendèntzia

Pustis, però, sa Sardigna at pèrdidu s'indipendèntzia, e, duncas, finas s'usu ufitziale de sa limba sua.

Infatis, Su judicadu de **Càlari** est agabadu in su **1258**, cando su territòriu est devènnidu una colònia de sa Repùblica comunale de Pisa.

Su judicadu de **Torres** est agabadu in su **1259**, cando su territòriu si l'ant partzidu sa familia lìgure de sos Dòrias e sa familia sarda de sos Bas-Serra, regnantes de Arborea; imbetzes, sa tzitade de Tàtari s'est constituida in Istadu republicanu de tipu comunale.

Su judicadu de **Gaddura** est agabadu de fatu in su **1288**, cando a s'ùrtimu soveranu, Ninu Visconti, nche l'ant dispatzadu sos Pisanos chi ant ocupadu su territòriu.

In su 1297 est intervènnidu, in sas cosas de Sardigna, su papa Bonifacio VIII, chi at istituìdu a contu suo unu *regnum Sardiniae et Corsicae* e l'at infeudadu a su catalanu Giaime II, de sa Corona de Aragona. In su 1324, Giame II at cunchistadu sos territòrios pisanos de Casteddu e de Gaddura e sa tzitade de Tàtari, costituende su Regnu de Sardigna e Corsica, mancari chi sa Corsica non nde siat intrada mai a nde fàghere parte. Su judicadu de **Arborea** est agabadu in su **1409**, cando sos Catalanos ant bintu sos Sardos in sa batalla de Seddori e ant cunchistadu in manera definitiva totu sa Sardigna. In su **1479**, dae s'unione de Ferdinando II de Aragona e Isabella de Castiglia, est nàschida sa Corona de Ispagna, e sa Sardigna est devènnida ispagnola. In su **1718**, cun su tratadu de Londra, su Regnu de Sardigna est coladu a sos Piementesos, finas a s'unidade de s'Itàlia in su **1861**. Perdende s'indipendèntzia politica, sa Sardigna at pèrdidu finas s'indipendèntzia linguistica. Infatis, in parte de su sardu, comente limbas ufitziales, sunt intrados, in antis s'italianu de Pisanos e Genovesos, pustis su catalanu, s'ispagnolu e, in fines, s'italianu modernu. In su sèculu coladu su sardu at pèrdidu terrinu fintzas comente limba orale e colloquiale, in favore de s'italianu imparadu in iscola, in sos giornales, in sos libros, in sa televisione.

4) Sos annos setanta de su noighentos

Petzi in sos annos setanta de su noighentos sos Sardos amus pessadu de torrare a "su connotu", de torrare a impreare su sardu in sos documentos pùblicos e ufiziales, comente si faghiat in s'època chi sa Sardigna fiat indipendente. Est tando chi sunt essidas a campu sas rivistas bilìngues "**Sa Sardigna**", "**Nazione Sarda**", "**Su Populu Sardu**". Est tando chi est essida sa proposta de lege de iniziativa popolare pro su bilinguismu. E, in su mese de martzu de su **1978**, "Su Pòpulu Sardu" iscriiat: "***Sa proposta de sa leze pro sa limba at tentu unu grandu resurtadu: at ischidadu zente meda, dendeli su corazu de narrer e iscrier in sardu su chi pessat, sena peruna timòria de ponner a rier a nemos, comente capitaiat pagos annos a como; in su matessi tempus, at fatu essire a craru sos inimigos de su pòpulu sardu chi est gherrende pru su deretu a sa paraula, in sardu. A la narrer cun pagas allegas, at postu unu fogu chi, nos paret a nois, at a esser malu a morrer***". Giai est a beru, su fogu de sa limba sarda est malu a mòrrere. Ma est finas beru chi sos inimigos sunt medas: no est de badas chi petzi in su **1997** est essida sa lege regionale 26 "pro sa promotzione e valorizatzione de sa cultura e de sa limba de sa Sardigna", e petzi in su **1999** est istada aprovada sa lege istatale 482 pro sa tutela de sas minorias linguìsticas de s'Istadu italianu. In fines, su **18 de abriale de su 2006**, sa Regione Sarda at aprovadu sa **Deliberatzione n. 16/14**, subra de "**Limba Sarda Comuna. Adotzione de sas normas de referimentu a caràtere isperimentale pro sa loimba iscrita in essida de s'Amministratzione regionale**".

5) Sa Limba Sarda Comuna

Ma bidimus cales sunt sos indiritzos de custa Limba Sarda Comuna.

In sa premissa de custas normas, si podet lèghere chi “ sa Regione... cheret adotare, paris cun s’italianu, su sardu comente limba de s’Amministratzione sua e leare custu caminu cumintzende-nde s’usu cun s’agiudu de unas cantas normas de referimentu isperimentales pro sa limba sarda iscrita in essida. Mancari chèrgiat valorizare, valorizet e sustengiàt totu sas bariedades linguìsticas faeddadas e iscritas in usu in su territòriu regionale, sa Regione at bidu sa netzessidade, a pustis de arresonadas e cunfrontos subra de sa limba sarda durados medas annos, de isperimentare s’imprèu de su sardu pro sa publicatzione de atos e documentos de s’Amministratzione regionale. S’oralidade in su cuntatu cun sos ufitzios est fata sarva in cada bariedade de sa limba. Ateros Entes o Amministratziones pùblicas de sa Sardigna ant a èssere liberos de impitare custas normas de referimentu o finas de fàghere in autonomia prena sos issèberos chi ant a pessare chi siant sos mègius ”.

Duncas, màssima libertade pro cada unu de impreare sa bariedade linguìstica sua; ma, in su matessi tempus, su deretu e su dovere de sa Regione Sarda de usare un’istandard, una koinè, una variante linguìstica unitària.

6) Unos cantos elementos de custa proposta

Custos sunt unos cantos elementos de custa proposta de soluzione linguistica :

- a) *isfrutare in manera positiva, cando est possibile e profetosu, sa pràtica de iscritura acuisida, e regularizare s'iscritura traditzionale de su sardu in manera coerente cun sas netzessidades distintivas de sa limba sarda a cunfrontu de sas àteras limbas de sa famiglia neolatina;*
- b) *isseberare una bariedade linguistica comuna, una grafia e ortografia simplificada, chi siat de articulazione fàtzile e currendente pro sos chi faeddant àteras bariedades; chie at a chèrrere iscriere sos fonemas particulares de sas bariedades singulas, l'at a pòdere fàghere;*
- c) *assegurare sa coesistèntzia de sos artìculos determinativos plurales **sos, sas, is** a fronte de sos singulares **su, sa**, e de sa diferentziatzione anàloga e ispeculare in sas desinèntzias de sos sustantivos e agetivos, **-u, -a, -os, -as**. At a èssere facultade de chie iscriet isseberare **su, sa, sos, sas** o **su, sa e is** .*
- d) *privilegiare sa costàntzia morfològica de sas paraulas, in manera indipendente dae sas modificatziones fonosintàticas, numerosas a beru in sardu comente, de su restu, in àteras limbas;*
- e) *tènnere contu de sos fatores etimològicos, torrende, fundamentalmente, a sa màdrighe latina comuna (es. sa **-t** finale de sa 3^a pesone singulare e plurale de sos verbos), escludende sos fenòmenos chi non siant comunos a totu sas bariedades (es. addoppiamentu de **r-** iniziale cun pròstesi vocàlica), duncas **rosa** e no **arrosa**;*
- f) *adotare una soluzione “prena”, prus cumpleta a cunfrontu de s'etimologia comuna, pro es.: **ogru, àteru, lavra**, ecc., mancari iscriende **ogu, atru, lara, larva** in sas bariedades locales;*

- g) evitare sas metàtesis, isseberende pro es. **pedra**, **bidru**, **pradu**, etc. lassende *preda*, *perda*; *bridu*, *birdu*; *padru*, *pardu*, ecc., a sas bariedades locales, francu su casu chi sa metàtesi siat comuna a totu sas bariedades, es. **intreu**, **freàrgiu**;
- h) reduìre artìculos, verbos e avèrbios a sas partes constitutivas mìnimas, ischirriende sa preposizione dae s'artìculu, **a su**, **de su**, ecc.; sas partìculas enclìticas dae su verbu, **nara·bi·lu**, **giughide·bi·nche·lu**; sa preposizione dae s'avèrbiu, **a pustis**, **a foras**, **in antis**...;
- i) privilegiare cantu prus si podet sa regularidade paradigmàtica in sos vebos, pro favorire un'aprendimentu mègius, pro es. s'adotzione generalizata de su gerùndiu in **-ende** in totu sas coniugatziones, **-are**, **-ere**, **-ire**, chi s'at a pòdere lèghere **-endi** in sas bariedades meridionales

7) Unos cantos esèmpios de soluzione

Ma custos sunt unos cantos esèmpios de solutzione :

fl- FLORE(M) [»floRE] [»fRoRE] [»fRoRi] [»BRoRE] [»vRoRE] [»fjoRE] [fi»oRE]
[vi»oRE] [Bi»oRE] [»joRE] **frore**
E finas : fragare (vb.), frocu, froedda, frùmene...

l + yod FILIU(M) [»fi¥u] [»fillu] [»fildZu] [»fidZu] [»idZu] [»fidzu] [»hidzu] [»idzu]
[»itsu] [»fiZu] **figiu**
E finas : chìgiu, fògia, ligiu, mègius, ogiu, pigiu...

n + yod VINEA(M) [»bindZa] [»vindZa] [»indZa] [»bindza] [»Bindza] [»vindza]
[»indza] [»intsa]
[»bi⁻a] **bìngia**
E finas : angione, carcàngiu, castàngia, cungiare (vb.), làngiu, mandighèngiu...

r + yod CORIU(M) [»koRju] [»/oRju] [»koRdzu] [»/oRdzu] [»koRdZu] [»/oRdZu]
[»koldzu] [»kRoZu] [»kodZu] [»koi^aZu] [»ko¥u] [»/o¥u] **còrgiu**
E finas : acanargiare (vb.), canàrgiu, corgiolu, iscorgiare (vb.), iscorgiolare (vb.)...

ti + vocale *PETTIA(M) [»pEta] [»pEtsa] [»pEtSa] [»pETa] [»pEsa] **petza**
E finas: pitzu, pratza, putzu...

8) Sa pràtica de sa limba iscrita

Ma, in pràtica, ite si podet fàghere? Beh, a bortas, sa soluzione est fàtzile. M'ammento chi, in un'ufitziu pùblicu, sas impiegadas faeddaiant semper de su "prospetu". E non si podet nàrrere chi esseret un'italianismu. Infatis, s'italianu "prospetto", s'ispagnolu "prospecto" e, apuntu, su sardu "prospetu", derivant totus dae su latinu "prospectum", chi est su partizipiu de su verbu "prospicere", est a nàrrere "abaidare a in antis".

Est craru chi no est semper chi sas cosas benint gai a punta a giosso.

Proamus a lèghere carchi riga de unu bandu chi sa Regione Sarda at publicadu pagos meses a como.

REGIONE AUTÒNOMA DE SARDIGNA

P.O.R. 2000 – 2006

Mesura 4.19

RIÒRDINU FUNDIÀRIU

ANNU 2007 - 2008

BANDU

**PRO SA PRESENTAZIONE DE SAS DIMANDAS DE CONTRIBUTU
PRO INTERVENTOS DE RIÒRDINU FUNDIÀRIU**

**(Allegadu a sa D.D.S. Istruturas e infrastruturas n. 62602 / VII. 7. 6 de su
14.12.2007)**

Contenutu de s'interventu

Cun sa misura 4.19 sunt efetuados, pro mèdiu de Ismea in calidade de Organismu Natzionale Fundiàriu, interventos de riòrdinu fundiàriu ligados a s'acuistitu de terrinos (acuistos e pèrmutas) pro mèdiu de s'istrumentu de su leasing diretu de sos immòbiles chi permitit a s'imprendidore agrìculu (impreadore) de achisire unu terrinu tràmite s'Amministrazione (cuntzessore) in càmbiu de unu ràteu chi at a èssere profetosu pro more de s'agiudu pùblicu, su cale tenet efetu subra sa riduzione de sos interessos. Cun su pagamentu de s'ùrtima rata s'impreadore divenit su proprietàriu de sos terrinos.

ART. 1

RIFERIMENTOS NORMATIVOS

Sa Regione Autònoma de Sardigna adotat custu bandu in coerèntzia e in atuatzione de sa normativa de sa comunidade europea in matèria de Fondos istruturales, FEOGA; de su Programma Operativu de sa Regione Sardigna 2000-2006; de su Complementu de Programmatzione de su POR Sardigna 2000-2006; de sa Detzisione SG(2001)D/288933 de su 5.6.2001 Agiudu de istadu n. N.110/2001 e de sa Conventzione istipulada intre sa Regione Sardigna e s'Ismea sa die 12.11.2007, cun sa cale sa Regione s'avalessit de s'Organismu Fundiàriu Natzionale (Ismea); POR Sardigna – Mesura Riòrdinu Fundiàriu – bandu pro misura 4.19 Pag 1_

Est craru chi bi podet àere finas solutziones diferentes:

- “riòrdinu” diat pòdere èssere finas “reòrdinu”, “reordinamentu”
- “presentatzione” diat pòdere èssere “presentada”
- “allegadu” diat pòdere èssere “aggiunta” o “annanta”
- “achisire” diat pòdere èssere “acuisire”, o “otènnere”

In Catalugna, su problema de sa terminologia l’ant risoltu cun su **TERMCAT**, un’organu pùblicu chi dipendet dae sa Generalitat, sa Regione Catalana. Chie intrat in su **situ internet www.termcat.cat**, podet impreare unu **motore de chirca** chi si narat **cercaterm**, chi est unu servitziu de consultatzione in rete. Custas solutziones, in Catalugna, sunt orientativas pro sos privados, ma obligatòrias pro sos ente pùblicos.

A dolu mannu, nois no amus galu unu TERM.SAR. Però, intantu, si podent agatare su matessi tantas solutziones, a su nessi in via isperimentale. Sa cosa essentziale est a creare unu coordinamentu costante intre sos ufizios linguìsticos, pro fàghere unu traballu cantu prus omogèneu possibile. Un’agiudu mannu lu podet dare, galu una borta, internet. Infatis, in su situ internet www.sotziulimbarda.net b’at unu forum, su **forum limba**, pro discùtere de limba sarda e, duncas, finas de terminologia.

In s’interi, sa Regione est cumintzende a fàghere su dovere suo. Custas chi bos lego sunt unas cantas rigas de sa delìbera chi sa Regione at aprovadu in occasione de sa Sa Die de sa Sardigna, pro fàghere a manera chi ocannu sa Die esseret dedicata a sa limba sarda.

Sa Giunta regionale, a pustis de àere intesu sa proposta de s’Assessore de s’Istruzione Pùblica, Benes Culturales, Informatzione, Ispetàculu e Isport, bidu su parre de legitimidade de su Direttore Generale de sos Benes Culturales, Informatzione, Ispetàculu e Isport

DELÌBERAT

- de leare atu de sa proposta de s’Assessore de s’Istruzione Pùblica, Benes Culturales, Informatzione, Ispetàculu e Isport de dedicare *Sa Die de sa Sardigna 2008* a sa limba sarda, imprende sos fundos a disponimentu in su capìtulu SC03.0247, pariviles a 80.000 èuros e in sos capìtulos SC03.0248, SC03.0249, SC03.0250, pariviles a 50.000 èuros peròmine, de su bilanzu regionale 2008;
- de pònnere in cabu a s’Assessore de s’Istruzione Pùblica, Benes Culturales, Informatzione, Ispetàculu e Isport de definire, cun atu suo etotu, in cunforma a s’art. 8 de sa L.R.31/98, sas partziduras de gastu chi atenant a àteros progetos chi, subra su tema seberadu, ant a èssere acumpridos dae s’Amministrazione regionale

matessi, finas cun s'agiudu e sa collaboratzione de sugetos e organismos chi òperant in su mundu de sa limba e de sa cultura sarda, dae comunas e provìntzias e iscolas e Tzìrculos de emigrados sardos, carrighende-los in sos fundos assinnados in sos capìtulos de cumpetèntzia de su bilantzu regionale 2008;

- de dispònneru s'imbiu a su Consìgiu regionale pro s'achirimentu de su parre prevìdidu dae s'art. 1 de sa Lege Regionale 14 cabudanni 1993, n. 44

Lèghidu, cunfirmadu e sutascritu.

**Su Direttore Generale
Fulvio Dettori**

**Su Presidente
Renato Soru**

Como, s'isperu est a sighire in custa linia, pro cada die de sos annos chi ant a bènnere, e non solu pro sa Die de Sardigna.

